

انتخابات و مسیر مشارکت سیاسی مردم در استان خوزستان*

دکتر زهرا پیشگاهی فرد

دانشیار گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

Sorour1334@yahoo.com

امیر حدادپور

دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

چکیده:

حضور مردم در انتخابات سراسری برای انتخاب یک یا چند نفر به منظور در اختیار قرار دادن سرنوشت خویش به آنان برای مدتی معینی، بیانگر حساسیت مردم نسبت به آینده می‌باشد. هر اندازه میزان این حساسیت بیشتر و نتیجه‌ی مشارکت‌های قبلی ملموس‌تر باشد، حضور آنان در انتخابات بعدی افزایش می‌یابد. مشارکت سیاسی مردم ایران در انتخابات پارلمانی از فراز و نشیب‌هایی برخوردار است که دلایل آن از شهرستانی به شهرستان دیگر متفاوت است. میزان مشارکت مردم در انتخابات پارلمانی از حوزه‌ای به حوزه‌ی دیگر و در هر حوزه از دوره‌ای به دوره‌ی دیگر چشم‌انداز جغرافیایی ویژه‌ای را به وجود آورده که مطالعه علل و عوامل آن را آشکار می‌سازد. در این مقاله میزان و نحوه‌ی حضور در انتخابات نمایندگی مجلس شورای اسلامی (پارلمانی) در هشت دوره انتخابات استان خوزستان مورد مطالعه قرار گرفته و سعی شده با ارائه آمار و ارقام، جداول، نقشه و نمودار میزان حساسیت موضوع را نشان دهد. همچنین تعاملات میان گروه‌های عمده‌ی سیاسی کشور در این استان و گرایش نمایندگان مردم به کمیسیون‌های تخصصی مجلس و تأثیر عضویت در هر کمیسیون در عملکرد نماینده و جذب اعتبارات به آن حوزه در دوره‌های اخیر به بحث گذاشته شده است.

واژه‌های کلیدی: حوزه‌ی انتخابیه، روند مشارکت، دامنه‌ی آراء، جناح‌های سیاسی، کمیسیون‌های تخصصی.

مقدمه

انتخابات را می‌توان نماد دموکراسی نامید. اما آنچه بحث دموکراسی را در جغرافیا مجاز می‌سازد نقش‌آفرینی محیطی آن است که در جغرافیای انتخابات به اثرگذاری متقابل انسان و محیط مربوط می‌شود. دموکراسی و انتخابات از آن رو با مباحث جغرافیای سیاسی ارتباط می‌یابد که به اصل جدایی ناپذیری سه عنصر یا پدیده‌ی ملت، حکومت و سرزمین مربوط می‌شود. اصل جدایی ناپذیری این سه عنصر ناشی از رابطه‌ای است که اراده‌ی ملت را به حکومت

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشدی است که به راهنمایی خانم دکتر پیشگاهی فرد تهیه شده است.

منتقل می‌کند، به عبارت دیگر دموکراسی و انتخابات بهترین وسیله برای عملی کردن اثرگذاری اراده‌ی ملت بر شیوه‌ی حکومت در اداره‌ی سرزمین است. (کاوینی، ۱۳۸۳: ۲۱۸)

انتخاب نمایندگان مردم در حوزه‌های انتخاباتی، جدا از هم، نظام سیاسی را در محیط بوجود می‌آورد که در آن مجموعه‌ای از حوزه‌های انتخاباتی، نقشه سیاسی کشور تکمیل می‌کنند. حوزه‌های انتخاباتی در این برخورد در حقیقت مناطق سیاسی اندک در مقام واحدهای جغرافیای سیاسی نقش‌آفرینی می‌کنند. (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۳۷)

استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران بر پایه‌ی سه اصل استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی زمینه مشارکت سیاسی و اجتماعی را برای مردم این کشور فراهم کرد و آنان را در تصمیم‌گیری اداره‌ی کشور سهیم نمود. نظام نوپای جمهوری اسلامی در ایران، اولین تجربه را در مشارکت سیاسی مردم با انجام انتخابات آزاد آغاز کرد. از اولین دوره‌ی انتخابات در سال ۱۳۵۸ تا هشتمین دوره‌ی انتخابات در سال ۱۳۸۶، این استان شامل ۱۴ حوزه‌ی انتخابیه و ۱۸ نماینده شد.

روند تغییرات جمعیتی و سیر تقسیمات کشوری

اولین سرشماری در سال ۱۳۳۵ جمعیت استان به ۲۰۶۸۵۰۳ نفر رسید. (بسیاری از شهرهای استان لرستان در سال ۱۳۳۵ جزء استان خوزستان بودند). دومین سرشماری در سال ۱۳۴۵ جمعیت استان به ۱۶۱۷۰۲۴ نفر رسید. (علت اصلی کاهش جمعیت جدا شدن شهرهای استان لرستان بود). سومین سرشماری در سال ۱۳۵۵ جمعیت استان به ۲۱۸۷۱۱۸ نفر رسید. و دارای ۱۱ شهرستان بود. چهارمین سرشماری در سال ۱۳۶۵ جمعیت استان به ۲۶۸۱۹۷۸ نفر رسید. و دارای ۱۳ شهرستان بود. پنجمین سرشماری در سال ۱۳۷۵ جمعیت استان به ۳۷۴۶۷۷۲ نفر رسید. و دارای ۱۵ شهرستان بود. هفتمین سرشماری در سال ۱۳۸۵ جمعیت استان ۴۲۷۴۹۷۹ نفر رسید. و دارای ۲۰ شهرستان بود. براساس آخرین تقسیمات کشوری استان خوزستان دارای ۲۳ شهرستان، ۵۵ شهر، ۵۲ بخش و ۱۲۷ دهستان می‌باشد.

دامنه‌ی تغییرات آراء حوزه‌های انتخابیه استان خوزستان در هشت دوره انتخابات

یک رابطه مستقیم بین افزایش جمعیت استان و افزایش تعداد واجدین شرایط وجود دارد و میزان علاقه‌مندی به شرکت در انتخابات نیز افزایش یافته است. و در هر دوره درصد نسبت شرکت‌کنندگان به واجدین شرایط زیادتر شده است. در این مبحث دامنه‌ی تغییرات حجم آراء در حوزه‌های انتخابیه استان خوزستان طی هشت دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و نتایج آن به شرح زیر می‌باشد.

- **حوزه‌ی انتخابیه اهواز:** در این حوزه‌ی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دوره‌ی دوم با ۷۶/۴ درصد و کمترین میزان مشارکت در دوره‌ی هشتم با ۳۵/۲۴ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۵۵/۸ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه آبادان:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی پنجم با ۸۰/۸ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی چهارم با ۳۹/۹ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۵۴ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه دزفول:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی ششم با ۶۲/۷ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی اول با ۳۹/۷ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۵۴/۹ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه مسجد سلیمان، لالی و هفتگل:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی پنجم با ۹۶/۸ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی اول با ۲۴/۹ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۶۸/۶ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه اندیمشک:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی ششم با ۸۵/۸ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی اول با ۴۸ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۶۸ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه ایذه و باغملک:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دوره پنجم با ۹۱/۵ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی اول با ۴۹/۱ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۷۵ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه ماهشهر، هندیجان و امیدیه:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی ششم با ۶۹/۹ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی سوم با ۴۳/۱ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۵۷ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه بهبهان:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی سوم با ۹۱/۹ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی هفتم با ۵۷/۴ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۷۸ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه خرمشهر:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی پنجم با ۸۱/۸ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی چهارم با ۴۰/۱ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۵۶/۵ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه دشت آزادگان:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی پنجم با ۸۸/۷ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی اول با ۴۰/۷ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۶۵/۶ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه رامهرمز و رامشیر:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی دوم با ۱۱۱/۸ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی سوم با ۵۴ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۷۴/۸ درصد می‌رسد.

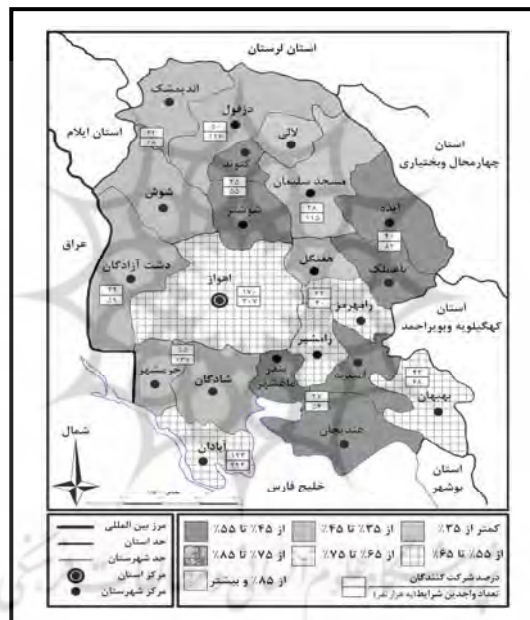
- **حوزهی انتخابیه شوشتر و گتوند:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی دوم با ۸۶/۱ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی اول با ۴۵/۸ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۶۶/۶ درصد می‌رسد.

- **حوزهی انتخابیه شادگان:** در این حوزهی انتخابیه بیشترین میزان مشارکت در دورهی ششم با ۸۰/۷ درصد و کمترین میزان مشارکت در دورهی سوم با ۳۸/۱ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۶۴/۶ درصد می‌رسد.

- **حوزه‌ی انتخابیه شوش:** در این حوزه‌ی انتخابیه، بیشترین میزان مشارکت در دوره‌ی ششم با ۷۴/۵ درصد و کمترین میزان مشارکت در دوره‌ی هفتم با ۵۴/۹ درصد می‌باشد. و میانگین مشارکت در کل دوره‌ها به ۶۶/۷ درصد می‌رسد.

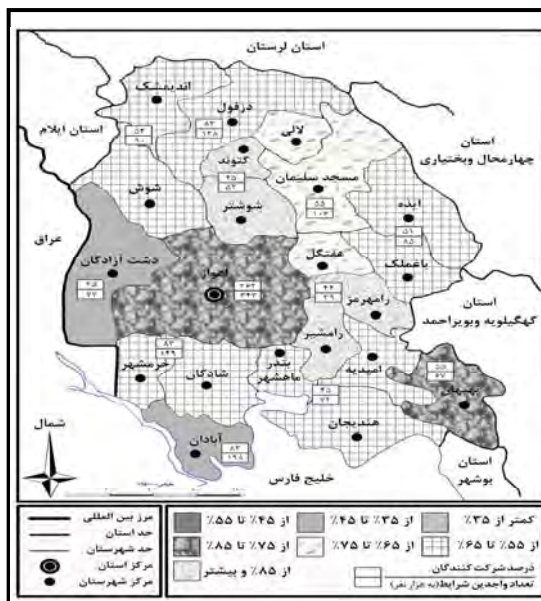
پراکنش جغرافیایی آراء

- **دوره‌ی اول:** میانگین درصد مشارکت در دوره‌ی اول انتخابات استان به ۴۸/۱ درصد رسید. به طوری که بالاترین میزان مشارکت در حوزه‌ی انتخابیه بهبهان با ۶۳/۴ درصد و پایین‌ترین میزان آن در حوزه‌ی انتخابیه مسجدسلیمان با ۲۴/۹ درصد آراء مشاهده می‌شود. و میزان مشارکت در حوزه‌های انتخابیه اهواز ۵۵/۳ درصد، آبادان ۵۵/۲ درصد، رامهرمز ۵۵/۲ درصد، بندرماهشهر ۴۹/۲ درصد، ایذه ۴۹/۱ درصد، اندیمشک ۴۸ درصد، شوشتر ۴۵/۸ درصد، دشت آزادگان ۴۰/۷ درصد، خرمشهر و شادگان ۴۰/۵ درصد و دزفول ۳۹/۷ درصد دیده می‌شود.

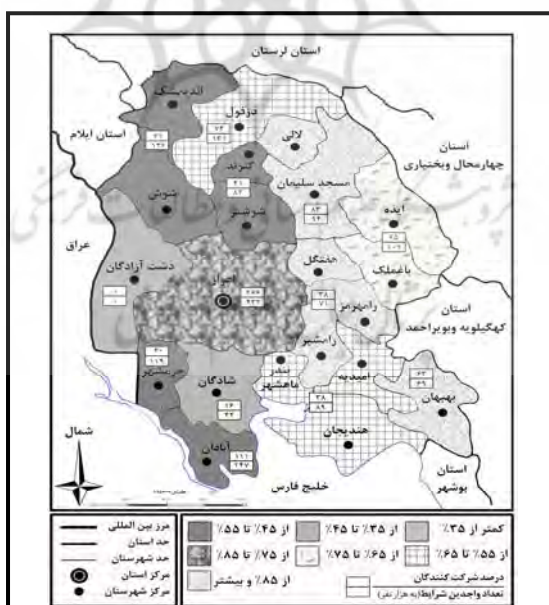
شکل شماره ۱- نقشه درصد مشارکت مردم در دوره‌ی اول

- **دوره‌ی دوم:** میانگین درصد مشارکت در دوره‌ی دوم انتخابات استان به ۶۳/۴ درصد رسید. به طوری که بالاترین میزان مشارکت در حوزه‌ی انتخابیه رامهرمز با ۱۱/۸ درصد (میزان آراء مأخوذه بیشتر از واجدین شرایط بوده است) و پایین‌ترین میزان آن مربوط به آبادان با ۴۲/۱ درصد بود. و میزان مشارکت در حوزه‌های انتخابیه شوشتر ۸۶/۱ درصد، بهبهان ۸۳/۳ درصد، اهواز ۷۶/۴ درصد، بندرماهشهر ۶۲/۷ درصد، ایذه و باغملک ۶۰/۵ درصد، اندیمشک و شوش ۶۰/۳ درصد، دزفول ۶۰/۱ درصد، خرمشهر و شادگان ۵۵/۹ درصد، مسجدسلیمان ۵۲/۵ درصد، دشت آزادگان ۴۶/۱ درصد می‌باشد.

شکل شماره ۲- نقشه درصد مشارکت مردم در دوره دوم

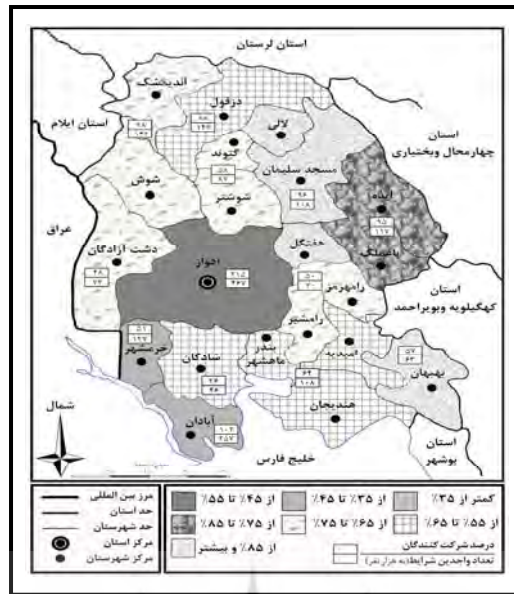
- دوره سوم: میانگین درصد مشارکت در دوره سوم انتخابات استان به ۵۷/۴ درصد رسید. به طوری که بالاترین میزان مشارکت در این دوره مربوط به حوزه انتخابیه بهبهان با ۹۱/۹ درصد و پایین ترین میزان آن مربوط به حوزه انتخابیه شادگان با ۳۸/۱ درصد می باشد. و میزان مشارکت در حوزه های انتخابیه مسجد سلیمان ۸۸/۴ درصد، ایذه و باغملک ۶۸/۸ درصد، اهواز ۶۱/۴ درصد، دزفول ۵۶/۹ درصد، رامهرمز ۵۴ درصد، خرمشهر ۵۰/۱ درصد، آبادان ۵۰ درصد، شوشتر ۴۹/۲ درصد، اندیمشک و شوش ۴۸/۸ درصد، بندرماهشهر ۴۳/۱ درصد می باشد.

شکل شماره ۳- نقشه درصد مشارکت مردم در دوره سوم

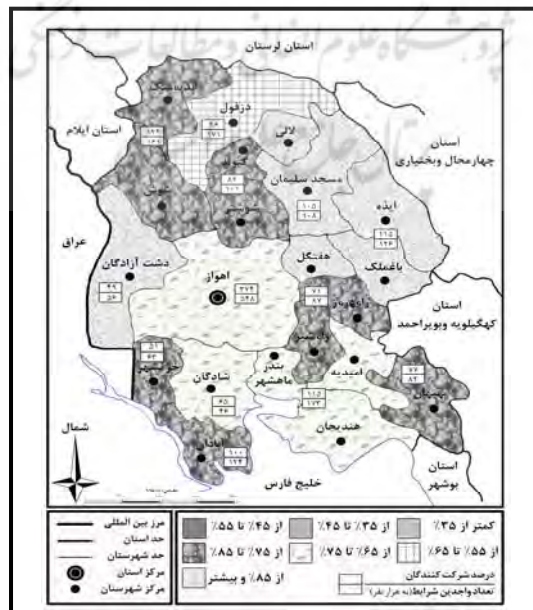
- دوره چهارم: میانگین درصد مشارکت در دوره چهارم انتخابات استان به ۵۷/۹ درصد رسید. به طوری که بالاترین میزان مشارکت مربوط به حوزه انتخابیه بهبهان با ۸۹/۸ درصد و پایین ترین میزان آن مربوط به حوزه انتخابیه آبادان با ۳۹/۹ درصد می باشد. و میزان مشارکت در حوزه های انتخابیه مسجد سلیمان ۸۸/۹ درصد، ایذه و باغملک ۸۱/۲

درصد، رامهرمز ۷۱/۳ درصد، اندیمشک و شوش ۶۸/۹ درصد، شوشتر ۶۷/۳ درصد، دشت آزادگان ۶۵/۹ درصد، دزفول ۵۹/۶ درصد، بندرماهشهر ۵۹/۱ درصد، شادگان ۵۵/۷ درصد، اهواز ۶۲/۲ درصد، خرمشهر ۴۰/۱ درصد می باشد.

شکل شماره ۴- نقشه درصد مشارکت مردم در دوره ی چهارم

- دوره ی پنجم: میانگین درصد مشارکت در دوره ی پنجم انتخابات استان به ۷۵/۵ درصد رسید. (بالاترین میانگین درصد مشارکت استان) به طوری که بالاترین میزان مشارکت مربوط به حوزه ی انتخابیه مسجد سلیمان با ۹۶/۸ درصد و پایین ترین میزان آن مربوط به حوزه ی انتخابیه دزفول با ۵۶ درصد می باشد. و میزان مشارکت در حوزه های انتخابیه ایذه و باغملک ۹۱/۵ درصد، دشت آزادگان ۸۸/۷ درصد، رامهرمز ۸۱/۹ درصد، خرمشهر ۸۱/۸ درصد، شوشتر ۸۱/۳ درصد، آبادان ۸۰/۸ درصد، بهبهان ۸۰/۳ درصد، اندیمشک و شوش ۷۷/۴ درصد، شادگان ۷۱/۳ درصد، اهواز ۶۸/۴ درصد، بندرماهشهر ۶۶/۶ درصد می باشد.

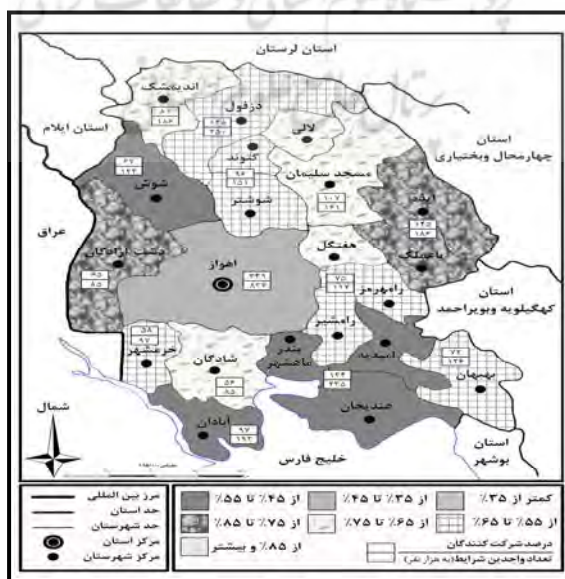
شکل شماره ۵- نقشه درصد مشارکت مردم در دوره ی پنجم

- دوره‌ی ششم: میانگین درصد مشارکت در دوره‌ی ششم انتخابات استان به ۶۷/۷ درصد رسید. در این دوره بالاترین میزان مشارکت مربوط به حوزه انتخابیه‌ی ایذه و باغملک با ۸۹/۲ درصد و پایین‌ترین میزان آن مربوط به حوزه انتخابیه‌ی اهواز با ۵۳/۸ درصد می‌باشد. و میزان مشارکت در حوزه‌های اندیمشک ۸۵/۸ درصد، بهبهان ۸۳/۶ درصد، شادگان ۸۰/۷ درصد، شوشتر ۷۸/۹ درصد، شوش ۷۴/۵ درصد، دشت آزادگان ۷۳/۷ درصد، بندر ماهشهر ۶۹/۹ درصد، رامهرمز ۶۹/۶ درصد، خرمشهر ۶۹/۵ درصد، مسجد سلیمان ۶۷/۷ درصد، آبادان ۶۵/۳ درصد، دزفول ۶۲/۷ درصد می‌باشد.

شکل شماره ۶- نقشه درصد مشارکت مردم در دوره‌ی ششم

- دوره‌ی هفتم: میانگین درصد مشارکت در دوره‌ی هفتم انتخابات استان به ۵۵/۶ درصد رسید. به طوری که بالاترین میزان مشارکت مربوط به حوزه انتخابیه‌ی ایذه و باغملک با ۷۸ درصد و پایین‌ترین میزان آن مربوط به حوزه‌ی انتخابیه اهواز با ۴۱/۶ درصد می‌باشد. و میزان مشارکت در حوزه‌های دشت آزادگان ۷۷ درصد، اندیمشک ۷۳/۳ درصد، مسجد سلیمان و لالی ۶۶/۶ درصد، شادگان ۶۵/۴ درصد، رامهرمز ۶۴/۶ درصد، شوشتر ۶۳/۷ درصد، خرمشهر ۶۰/۱ درصد، بهبهان ۵۷/۴ درصد، دزفول ۵۵/۲ درصد، شوش ۵۴/۹ درصد، بندر ماهشهر، امیدیه و هندیدجان ۵۲/۸ درصد، آبادان ۵۰/۵ درصد، اهواز ۴۱/۶ درصد می‌باشد.

شکل شماره ۷- نقشه درصد مشارکت مردم در دوره‌ی هفتم

- دوره‌ی هشتم: میانگین درصد مشارکت در دوره‌ی هشتم انتخابات استان به ۵۴/۶۱ درصد رسید. به طوری که بالاترین میزان مشارکت مربوط به حوزه‌ی انتخابیه‌ی رامهرمز و رامشیر با ۹۰/۱۶ درصد و پایین‌ترین میزان آن مربوط به حوزه‌ی انتخابیه‌ی اهواز با ۳۵/۲۴ درصد می‌باشد. و میزان مشارکت در حوزه‌های ایذه و باغملک ۸۲/۱۶ درصد، اندیمشک ۸۱/۷۹ درصد، شادگان ۷۶/۶۲ درصد، بهبهان ۷۵ درصد، شوش ۷۰/۶۶ درصد، دشت آزادگان ۶۷/۳۱ درصد، مسجد سلیمان، لالی و هفتگل ۶۲/۹۳ درصد، شوشتر و گتوند ۶۰/۵ درصد، خرمشهر ۵۳/۷۵ درصد، بندرماهشهر، هندیجان - و امید به ۵۲/۷۸ درصد، دزفول ۴۸/۷۷ درصد، آبادان ۴۷/۹۹ درصد، اهواز ۳۵/۲۴ درصد می‌باشد.

نقشه شماره ۸- درصد مشارکت مردم در دوره‌ی هشتم

گرایش‌های سیاسی نمایندگان

از آغاز شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، موضوع انتخابات پارلمانی بعنوان یکی از مؤلفه‌های جمهوریت مطرح شد. در نظام جمهوری اسلامی دو جریان عمده؛ یکی جامعه روحانیت و دیگری مجمع روحانیون مبارز نقش مؤثری در فرایند تصمیم‌گیری‌های انتخاباتی در کشور داشته‌اند. در کنار این دو گروه عمده‌ی سیاسی، مستقلمین به عنوان جریان سوم و ملی - مذهبی‌ها به عنوان چهارمین گروه نقش محدودتری داشتند. عمر جریان ملی - مذهبی‌ها صرفاً به دوره‌ی اول منحصر شد. مجمع روحانیون مبارز از دوره‌ی دوم به بعد از جامعه روحانیت جدا و بعنوان جریان سیاسی مستقل و نیرومندی مطرح شد. مستقل‌ها از همان دوره‌ی اول بنابه نفوذ و اعتبار محلی که داشتند برای نمایندگی انتخاب می‌شدند و متناسب با شرایط محلی گاه تا آخر مستقل مانده و یا جذب یکی از دو گروه سیاسی می‌شدند و پدیده‌ی چرخش جناحی نماینده در حوزه‌ی انتخابیه آنها مطرح می‌شد. گاه نمایندگان که با یکی از دو نوع تمایلات سیاسی وارد مجلس می‌شوند در حین نمایندگی متمایل به اندیشه‌های سیاسی گروه متقابل می‌شوند. در بعضی از حوزه‌ها نماینده منتخب مردم با حفظ گرایش‌های سیاسی خود در دو یا سه یا چهار دوره به صورت متوالی یا متناوب انتخاب می‌شود. گاه مردم یک حوزه در هر دوره نماینده‌ای جدید را انتخاب می‌کنند. اما روی حفظ گرایش سیاسی

به یکی از دو گروه عمده مسرند و گاهی نیز در حوزه‌ای مردم در هر دوره هم نماینده را تغییر می‌دهند و هم تمایلات سیاسی آنها به نقطه مقابل بر می‌گردد. عملکرد نمایندگان هر دوره اثرات بسیاری در تغییر میزان آراء رأی دهندگان در دوره‌ی بعدی دارد.

- **دوره‌ی اول:** در این دوره از مجموع ۱۷ نماینده استان، ۱۰ نماینده از جناح روحانیت و ۷ نماینده از جناح مستقل بودند. در این دوره روحانیون از روحانیت جدا نشده بود و در استان افراد لیبرال رأی نیاورده بودند.

- **دوره‌ی دوم:** در این دوره از مجموع ۱۷ نماینده استان، ۵ نماینده از جناح روحانیون، ۵ نماینده از جناح روحانیت و ۷ نماینده از مستقل‌ها بودند و جناح روحانیون و مستقل‌ها اکثریت را در اختیار داشتند.

- **دوره‌ی سوم:** در این دوره از مجموع ۱۷ نماینده استان، ۸ نماینده از جناح روحانیت، ۸ نماینده از جناح روحانیون و تنها یک نماینده از مستقل‌ها بودند. و هر دو جناح عمده، اکثریت کرسی‌های استان را در مجلس به خود اختصاص دادند.

- **دوره‌ی چهارم:** در این دوره از مجموع ۱۷ نماینده استان، ۸ نماینده از جناح روحانیت، ۵ نماینده از جناح روحانیون و ۴ نماینده از مستقل‌ها بودند. و هر دو جناح عمده بیشترین کرسی‌های نمایندگی استان را به خود اختصاص دادند.

- **دوره‌ی پنجم:** در این دوره از مجموع ۱۷ نماینده استان، ۷ نماینده از جناح روحانیت، ۵ نماینده از جناح روحانیون و ۵ نماینده از مستقل‌ها بودند. که طی آن جناح روحانیت اکثریت را در اختیار داشت.

- **دوره‌ی ششم:** در این دوره از مجموع ۱۸ نماینده استان، ۵ نماینده از جناح روحانیت، ۹ نماینده از جناح روحانیون و ۴ نماینده از مستقل‌ها بودند.

- **دوره‌ی هفتم:** در این دوره از مجموع ۱۸ نماینده استان، ۱۰ نماینده از جناح روحانیت، ۲ نماینده از جناح روحانیون و ۶ نماینده از مستقل‌ها بودند.

- **دوره‌ی هشتم:** در این دوره از مجموع ۱۸ نماینده استان، ۸ نماینده از جناح روحانیت، ۱ نماینده از جناح روحانیون و ۹ نماینده از مستقل‌ها بودند.

در نتیجه از مجموع ۱۳۹ نماینده در طی هشت دوره‌ی انتخابات مجلس شورای اسلامی، مردم استان خوزستان به ۶۳ نماینده از جناح روحانیت، ۳۴ نماینده از جناح روحانیون و ۴۲ نماینده از افراد مستقل رأی داده‌اند.

ارتباط میان گرایش سیاسی نمایندگان و عضویت آنان در کمیسیون‌های تخصصی

کمیسیون‌های مجلس شورای اسلامی را بنا به نوع عملکردشان به چهار کمیسیون خدماتی، فرهنگی آموزشی، حقوقی و اقتصادی تقسیم می‌شوند.

- **کمیسیون‌های حقوقی:** در این کمیسیون موضوعات قضایی و حقوقی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و عمدتاً جنبه کلان دارد. مانند: کمیسیون قضایی یا کمیسیون اصل ۹۰ و ۸۸.

- **کمیسیون‌های اقتصادی:** در این کمیسیون امور اقتصادی و مالی کشور مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. و یکی از ویژگی‌های عمده‌ی آن کلان‌نگری است. مانند: کمیسیون بودجه یا کمیسیون اقتصاد و دارایی.

- **کمیسیون‌های فرهنگی آموزشی:** در این کمیسیون مسائل مربوط به امور فرهنگی آموزشی کشور مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. مانند: کمیسیون ارشاد اسلامی و یا کمیسیون فرهنگ و آموزش عالی.
- **کمیسیون‌های خدماتی:** در این کمیسیون طرح‌ها و لوایحی که در راستای بهبود شرایط فعلی در سطوح فراملی، ملی و یا محلی مطرح می‌شود. مانند: کمیسیون‌های کشاورزی، نیرو و سیاست خارجی.
- **دوره اول:** از مجموع ۱۷ نماینده دوره اول، ۵ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی بوده و ۴ نماینده به کمیسیون حقوقی و تنها ۱ نماینده به کمیسیون اقتصادی علاقه‌مند بوده است. ۳ نماینده مستقل گرایش به کمیسیون اقتصادی داشته و ۲ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی و ۲ نماینده به کمیسیون حقوقی تمایل داشتند. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش به کمیسیون خدماتی با ۷ نماینده و بعد از آن کمیسیون حقوقی با ۶ نماینده و کمیسیون اقتصادی با ۴ نماینده بوده است.
- **دوره دوم:** از مجموع ۱۷ نماینده دوره دوم، ۳ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی بوده و ۲ نماینده به کمیسیون حقوقی و ۳ نماینده منتسب به روحانیون گرایش به کمیسیون اقتصادی داشته و ۲ نماینده دیگر علاقه‌مند به کمیسیون فرهنگی آموزشی داشته‌اند. ۴ نماینده مستقل گرایش به کمیسیون خدماتی داشته و ۱ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون اقتصادی و ۱ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون فرهنگی آموزشی و ۱ نماینده به کمیسیون حقوقی تمایل داشته است. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش به کمیسیون خدماتی با ۷ نماینده و بعد از آن کمیسیون اقتصادی با ۴ نماینده و کمیسیون حقوقی با ۳ نماینده و کمیسیون فرهنگی آموزشی با ۳ نماینده بوده است.
- **دوره سوم:** از مجموع ۱۷ نماینده دوره سوم، ۴ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی و ۲ نماینده به کمیسیون حقوقی و ۱ نماینده به کمیسیون اقتصادی و ۱ نماینده به کمیسیون فرهنگی آموزشی گرایش داشته‌اند. ۴ نماینده منتسب به روحانیون گرایش به کمیسیون اقتصادی داشته و ۲ نماینده دیگر علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی و ۱ نماینده به کمیسیون حقوقی و ۱ نماینده دیگر به کمیسیون فرهنگی آموزشی بوده‌اند. و تنها ۱ نماینده مستقل گرایش به کمیسیون حقوقی داشته است. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش به کمیسیون خدماتی با ۶ نماینده و بعد از آن کمیسیون اقتصادی با ۵ نماینده و کمیسیون حقوقی با ۴ نماینده و کمیسیون فرهنگی آموزشی با ۲ نماینده بوده است.
- **دوره چهارم:** از مجموع ۱۷ نماینده دوره چهارم، ۳ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی بوده و ۲ نماینده به کمیسیون اقتصادی و ۲ نماینده به کمیسیون فرهنگی آموزشی و ۱ نماینده به کمیسیون حقوقی گرایش داشته‌اند. ۴ نماینده منتسب به روحانیون گرایش به کمیسیون خدماتی داشته و ۱ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون حقوقی بوده‌اند. و از ۴ نماینده مستقل ۳ نماینده گرایش به کمیسیون‌های خدماتی داشته و تنها ۱ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون فرهنگی آموزشی بوده است. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش به کمیسیون خدماتی با ۱۰ نماینده و بعد از آن کمیسیون فرهنگی آموزشی با ۳ نماینده و کمیسیون اقتصادی و حقوقی هر کدام با ۲ نماینده بوده است.
- **دوره پنجم:** از مجموع ۱۷ نماینده دوره پنجم، ۵ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون اقتصادی بوده و ۲ نماینده به کمیسیون خدماتی گرایش داشته‌اند. ۴ نماینده منتسب به روحانیون گرایش به کمیسیون خدماتی داشته و ۵ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی داشته و ۱ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون فرهنگی آموزشی بوده است. و از ۵ نماینده مستقل ۳ نماینده گرایش به

کمیسیون خدماتی داشته و ۲ نماینده علاقه‌مند به کمیسیون اقتصادی بوده‌اند. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش به کمیسیون خدماتی با ۹ نماینده و بعد از آن کمیسیون اقتصادی با ۷ نماینده و کمیسیون فرهنگی آموزشی با ۱ نماینده بوده‌اند.

- **دوره‌ی ششم:** از مجموع ۱۸ نماینده دوره‌ی ششم، ۱۸ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی بوده ۱۸ نماینده به کمیسیون اقتصادی و ۲ نماینده به کمیسیون حقوقی و ۱۸ نماینده به کمیسیون فرهنگی آموزشی گرایش داشته‌اند. (در این دوره بدلیل شرایط سیاسی کشور کمترین حضور نمایندگان جناح روحانیت را شاهد بودیم). ۱۸ نماینده منتسب به روحانیون گرایش به کمیسیون اقتصادی داشته و ۱۸ نماینده دیگر علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی و ۱ نماینده به کمیسیون فرهنگی آموزشی بوده‌اند. و ۳ نماینده مستقل گرایش به کمیسیون اقتصادی و ۱۸ نماینده به کمیسیون خدماتی علاقه داشته‌اند. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش نمایندگان به کمیسیون اقتصادی با ۸ نماینده و بعد از آن کمیسیون خدماتی با ۶ نماینده و کمیسیون حقوقی و فرهنگی آموزشی هر کدام با ۲ نماینده بودند.

- **دوره‌ی هفتم:** از مجموع ۱۸ نماینده دوره‌ی هفتم، ۳ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی بوده و ۷ نماینده به کمیسیون اقتصادی و در کمیسیون فرهنگی آموزشی و حقوقی نماینده‌ای نداشتند. ۱۸ نماینده منتسب به روحانیون گرایش به کمیسیون اقتصادی داشته و ۱۸ نماینده دیگر علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی و در کمیسیون حقوقی و فرهنگی آموزشی نماینده‌ای نداشتند. و نمایندگان مستقل تنها ۱ نماینده در گرایش به کمیسیون اقتصادی و ۳ نماینده در کمیسیون خدماتی و ۲ نماینده در کمیسیون فرهنگی آموزشی حضور داشتند. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش به کمیسیون اقتصادی با ۹ نماینده و بعد از آن کمیسیون خدماتی با ۷ نماینده و کمیسیون فرهنگی آموزشی با ۲ نماینده بودند.

- **دوره‌ی هشتم:** از مجموع ۱۸ نماینده دوره‌ی هشتم، ۲ نماینده منتسب به جناح روحانیت علاقه‌مند به کمیسیون خدماتی بوده و ۶ نماینده به کمیسیون اقتصادی گرایش داشته‌اند. و تنها نماینده منتسب به روحانیون گرایش به کمیسیون اقتصادی داشته و ۴ نماینده مستقل گرایش به کمیسیون خدماتی و ۳ نماینده به کمیسیون اقتصادی و ۲ نماینده به کمیسیون فرهنگی آموزشی داشته‌اند. این بررسی نشان می‌دهد بیشترین گرایش به کمیسیون اقتصادی با ۱۰ نماینده و بعد از آن کمیسیون خدماتی با ۶ نماینده و کمیسیون فرهنگی آموزشی با ۲ نماینده بوده است.

طبق جمع‌بندی از هشت دوره‌ی انتخابات مجلس شورای اسلامی، از مجموع ۱۳۹ نماینده این استان، ۵۸ نفر در کمیسیون‌های خدماتی، ۴۹ نماینده در کمیسیون‌های اقتصادی، ۱۷ نماینده در کمیسیون‌های حقوقی و ۱۵ نماینده در کمیسیون‌های فرهنگی آموزشی عضویت داشته‌اند.

نتیجه‌گیری

۱) اندیشمندان سیاسی، شرکت در انتخابات را نازل‌ترین و حداقل نمودار رفتار سیاسی در افراد ارزیابی می‌نمایند. بررسی‌ها نشان می‌دهد کسانی که در امر انتخابات شرکت نمی‌نمایند غالباً در هیچ فعالیت مدنی و اجتماعی دیگر هم حضور به هم نمی‌رسانند. با این وصف کاهش مشارکت عمومی به معنای کاهش همبستگی اجتماعی، تعامل و تعاون همگانی و مدنی در جوامع بشری می‌تواند ارزیابی شود.

- ۲) مشارکت سیاسی فعالیت‌هایی است که شهروندان به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم برای تأثیرگذاری برگزینش اعضای دولت، پارلمان و حکومت یا برنامه‌ها و فعالیت‌ها آنها انجام می‌دهند و انتخابات یکی از مهمترین اشکال آن است.
- ۳) روند مشارکت مردم استان خوزستان در انتخابات مجلس شورای اسلامی در اکثر حوزه‌ها رو به افزایش است. و در مجموع منحنی حضور مردم از دوره‌ی اول تا پنجم روند صعودی داشته و از دوره‌ی ششم تا هشتم روند نزولی پیدا کرده است. و بیشترین مشارکت مردم در استان در دوره‌ی پنجم با ۷۵/۵ درصد و کمترین مشارکت مردم در استان در دوره‌ی اول با ۴۸/۱ درصد بود.
- ۴) در رابطه با مبنای تصمیم‌گیری‌های مردم و تأثیرگذاری سایر معیارها در انتخاب نامزدها، نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که عواملی از قبیل سواد، شهرت نامزدها و قوم و قبیله بعنوان ویژگی‌های عمده‌ی نمایندگان در نظر مردم، معیار رأی‌دهی بوده و از میان آنها شهرت و حمایت اقوام و طوایف مهمترین معیار گزینش افراد بوده است. البته می‌توان به معیارهای دیگری نیز اشاره نمود از جمله: سابقه‌ی مدیریت، نفوذ ملی و ...
- ۵) در رابطه با نقش احزاب و گروه‌های سیاسی در انتخاب نامزدها، نتایج مطالعات نشان می‌دهد به استثنای دوره‌ی ششم، در اکثر دوره‌ها مردم استان، جناحی و حزبی رأی نداده و بیشتر نمایندگان راه یافته به مجلس شورای اسلامی عضو حزبی یا گروه سیاسی نبوده، بلکه بعد از ورود به مجلس جذب گروه‌های سیاسی می‌شوند. بخصوص در شهرهای کم جمعیت این وضعیت نمود پیدا می‌کند و نمایندگان به دلایلی از قبیل جذب اعتبارات بیشتر برای حوزه‌ی انتخابیه خود، به طرف گروه‌های سیاسی حامی دولت‌های وقت متمایل می‌شوند.
- ۶) نمایندگان مناطق محروم عمدتاً تمایل به حضور در کمیسیون‌های خدماتی و پس از آن به حضور در کمیسیون‌های اقتصادی دارند. در حالیکه نمایندگان مناطق غیر محروم مایلند در کمیسیون‌های آموزشی فرهنگی و حقوقی حضور بیشتری داشته باشند. ولی در دوره‌های اخیر به تناسب فعالیت‌های اقتصادی موجود در استان، نمایندگان حضور خود در کمیسیون‌های اقتصادی بیشتر کرده‌اند. (بدلیل تمایل اکثر نمایندگان استان به حضور در کمیسیون انرژی می‌باشد).
- ۷) افزایش و کاهش علاقه‌مندی مردم به جریان‌های سیاسی تدریجی است و در میزان درصد آراء مأخوذه نامزدهای هر جناح که از دوره‌ای به دوره قبل تفاوت پیدا نموده است منعکس می‌کنند.
- ۸) در اکثر حوزه‌های انتخابیه کم جمعیت و با درصد روستائین بیشتر نسبت به شهرنشین، آراء به صورت قومی و قبیله‌ای تقسیم می‌شود. و در اکثر حوزه‌های انتخابیه‌ای که جمعیت شهرنشین بیشتری دارند میانگین روند مشارکت مردم در هشت دوره ضعیف یا متوسط بوده است مانند اهواز، آبادان، دزفول.

منابع

- ۱- استانداری خوزستان، (۱۳۸۸): دفتر امور اجتماعی و انتخابات، آمار و اطلاعات مربوط به هشت دوره انتخابات.
- ۲- پرسکات، (۱۳۵۸): گرایشهای تازه در جغرافیای سیاسی، ترجمه دره میرحیدر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

- ۳- پیشگامی فرد، زهرا، (۱۳۷۲): جغرافیای انتخابات، تهران، دانشگاه تهران، فصلنامه پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۳۳.
- ۴- پیشگامی فرد، زهرا، (۱۳۷۸): جغرافیای پارلمانی در ایران، تهران، دانشگاه تهران.
- ۵- تایلور، پی.جی، جانستون، آر.جی، (۱۳۸۶): جغرافیای انتخابات، ترجمه زهرا پیشگامی فرد، تهران، نشر قومس.
- ۶- کاویانی، مراد، (۱۳۸۳): افقهای جدید در جغرافیای سیاسی، تهران، انتشارات سمت.
- ۷- مجتهدزاده، پیروز، (۱۳۷۹): ایده‌های ژئوپلیتیک و واقعیات ایرانی، تهران، نشر نی.
- ۸- مجلس شورای اسلامی، (۱۳۸۷): معرفی نمایندگان مجلس شورای اسلامی، از دوره اول تا پنجم.
- ۹- مرتجی، حجت، (۱۳۷۸): جناح سیاسی در ایران امروز، تهران، انتشارات نقش ونگار.
- ۱۰- مرکز آمار ایران، (۱۳۶۵): سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵، نتایج تفصیلی استان خوزستان.
- ۱۱- مرکز آمار ایران، (۱۳۷۵): سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵، نتایج تفصیلی استان خوزستان.
- ۱۲- مرکز آمار ایران، (۱۳۸۵): سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی استان خوزستان.
- ۱۳- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، (۱۳۸۷): لوح حق (CD)، مجموعه قوانین و مقررات.
- ۱۴- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، (۱۳۸۸): لوح معرفی نمایندگان (CD)، اسامی و مشخصات نمایندگان
- ۱۵- مویر، ریچارد، (۱۳۷۹): درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی، ترجمه دره میرحیدر، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۱۶- وزارت کشور، (۱۳۸۸): معاونت سیاسی و اجتماعی، دفتر انتخابات، آمار و اطلاعات مربوط به هشت دوره انتخابات.

17- Diekshit-Ramesh, (1995): Political Geography, New Dehhi, Macjrew, Hill.

18- Toal-Gerard, (2002): Political Geography, Northern, Voirjinie, center.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی